

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL.

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.

Tartalom. Olvasóinkhoz. Csiky Lajos. — A Protestáns Irodalmi Társaság deczember 18-iki közgyűlése után. — Egy nagyfontosságú javaslat. Papp József. — Tárca. Karácsony éjszakáján! Szabolcska Mihály. — Vázlatok Sibolti Demeterről. Veszprémy. — Közügyeink. A Protestáns irod. Társaság közgyűlése. — Hajdú-nánási örömhangok. I. Köszönő levél Soós Gáborhoz. II. Másik nagy alapítvány. Pákozdi Lajos. — Külföld. — Különfélék. — Hirdetés.

Olvasóinkhoz.

Tisztelettel kérem lapunk előfizetőit, hogy esetleges hátralékaikat lehetőleg még ez év folyamán legyenek szívesek beküldeni. Egyszersmind előfizetést nyitok lapunk jövő évi IX-ik, illetve az én szerkesztésem alatt III-ik évfolyamára. A lap iránya, szelleme marad az eddigi, valamint beosztásán sem változtatok. Előfizetési ára egy évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr.

Debreczen, 1888. decz. 22.

Csiky Lajos,
felelős szerkesztő.

A Protestáns Irodalmi Társaság deczember 18-iki közgyűlése után.

A napilapok közleményeiből ismerhetjük lefolyását a közgyűlésnek; mi eddigéig, míg több világosságot nem nyerünk, csak azokból vagyunk kénytelenek meríteni némi tájékozást.

Mindenesetre ki kell emelni azon nagy erkölcsi eredményt, hogy a közgyűlést vezető nagyérdemű férfiak tapintatos eljárása megelőzte az egyházi béke fölzavarodását; a messzebb látás eszélye a karácsonyi öröm és remény vallásos élvezését érintetlenül hagyta. Mi az elhalasztást helyeseljük, mert lehetővé teszi egy biztosabb és szebb jövő elővarázsolását, a mi mindnyájunk

szívén fekszik. Tisza Lajos gróf elhalasztó indítványa az „elvtelen opportunizmus“ vádjának visszaútasítása, nagyobb szolgálatot tehet a Társaság ügyének, mint a vakon rohanás veszélyes kockázata. Megnyugtató hatást kelt keblünkben az egyház javát és jövőjét tisztelő és szerető Kun Bertalan püspök úr azon keresztyéni magasztos nyilatkozata is, hogy az egyenletlenség kedvező kiegyenlítése „oly fontos momentum, melyért várakozni méltó“. Ez a tiszta látás szövege volt.

Igaz, hogy a tiszántúli végzés nem tárgyalatott az irodalmi Társaság gyűlésén, de igen fontos mozzanatnak kell tekintenünk (a mi a gyűlésen kívül történt) az unitárius püspök úrnak önként visszavonulását, mert ha, a mint ő reméli, az unitárius tagok követni fogják példáját, akkor aggodalmunk tényleg elenyészvén, a tiszántúli kerület határozata megoldást nyer.

Mi az unitáriusok egyetemleges kilépését elkerülhetlen szükségesnek tartottuk és tartjuk; s azt véljük, ez által sem az ágostai hitvallású, sem az ev. református egyház érdeke, léte és jövője sértve nincs és nem lehet, mert lehetővé teszi a két egyház azon tagjainak is tömörülését az irodalmi Társaság körül, kik különben vagy elvonultak volna, vagy csak lanyhán, szenvedőleg lettek volna ideig-óráig tagokká. A „szabad vizsgálódás“ elve sincs sértve az unitáriusok kivonulása által, hiszen azon országokban, hol szervezett unitárius vallás-közönség nincs, széltire virágozik a szabad vizsgálódásnak azon elve, melyet az eddig tartózkodó rész is tisztelt s maga részére szintén követel, — de a két testvéregyház kebelében és együttes működése által jobban biztosítottak vél.

Feltűnt, hogy a lapok tudósítása szerint az ágostai hitvallású püspök urak nem voltak jelen az irod. Társaság gyűlésén. Hadd tápláljon a remény, hogy e tényben a református aggódó hitkonokok iránt való igazság és méltányosság sugárzik!

Most már nyugodtabban nézünk a jövő elé, hogy egyházunk nagyjainak és az irodalmi Társaság tagjainak vallásunk iránti szeretete a bölcs és tisztességes kivezető fonalat megtalálандja, s a béke és egyetértés csöndes részvételére segélendi a két testvéregyház hajóját.

Legyen tehát dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, békeesség e földön s az emberekhez jóakarát!

Egy nagyfontosságú javaslat.

VIII.

T.-Ujhely és Mátyfalva egyesítése szintén komoly hanyatlás. Nem régiben lelkésztanítói állomás volt mindakettő, ma alig bír a kettő egyet. Nem lehet tagadnunk, hogy itt a nemzetiségi veszély is élesen fenforog s egyházunk hanyatlásával együtt jár magyar nyelvünk tért vesztese is. Mindazáltal igyekezzvén lehető legszűkebbre vonni szükségleteinket a külső segítség iránt, érett megfontolás után, bár sajnó szívvel, Mátyfalva feladását javaslatunk szerint mégis el kellett fogadnunk. Vajha legalább egy állami iskola lehetősége mentené meg ott nemzetiségi igényeinket!

Fancsika egyház is áldozata leend a rendezésnek. Mintegy szemünk előtt süllyednek el ezen vidéken egyházaink. Hogy a régi Komjáthokról ne is beszéljünk: Szirma és Sásvár reformált egyházait még a mult generáció ösmerte, Szőlős-Vég-Ardó nagy ref. templomának pusztá falai még fent állanak. Mátyfalva most merült el és Fancsika szegény nyomorult hitközség érdemes öreg lelkészével hasztalanul látszik küzdeni az áramlattal, mely felekezetünkkel együtt a magyar nyelvet is elseperte és szemünk előtt seprti el a tájékról. A hat faluban köröskörül a ref. magyarok helyett gör. kath. ruthének laknak már s nemsokára az utolsó nagy erőfeszítéssel fentartott egyházunk is kénytelen lesz elődei példáját követni.

Mélyen érezzük e sötét helyzet súlyát, de még itt sem merünk teljes fentartást kérni, csak egy kápláni állandó állást, ki a Fancsikán levő állami iskolában hitoktató volna, Fancsikán őrt állana és köröskörül jelezne a multat és fentartaná a jelent. Azt hisszük, hogy ennyit az orsz. közalaptól jogosan remélhetünk.

Im ezek az állandó rendezésnek főbb pontjai.

13 belhivatalnoki állás megszüntetése, a létezők és meghagyottak intensivebb összevonása, de egyúttal a javadalmak felemelése a minimumig.

Igy véljük átadhatni a következő nemzedéknek egyházaink ügyét. Itt-ott új tér meghódítása, itt-ott összehúzódás, de mindenütt szilárdítás a főcél. Azt véljük, hogy ezen részletezésből egyoldalról beláthatják egyházaink, miszerint saját, jól felfogott érdekekből kénytelenek lesznek inkább némely megszokottból engedni, semmint állandó fennállásokat veszélyeztetni; de másrésről azt véljük, be fogják látni felettes hatóságaink is azt, hogy a legnagyobb gonddal és körültekintéssel igyekeztünk megkisebbiteni az orsz. közalaptól s egyáltalán a külsőlegyől várt támogatást, hogy elmentünk a lehető legkíméletlenebb módon a végső határig, a meddig menni egyáltalában lehetett, hogy a híveink szomorú anyagi viszonyai között kettős súlyjal reájok nehezkedő óriási egyházi teher mellett képtelenség nemesak ezeknek fokozását remélni, ki-

véve azon eseteket, a melyekben ez általunk is jeleztetett, hanem a legtöbbször a jelenlegi adótehernek hosszú időre való fentartását is remélni, s hogy az összes erőik teljes megfeszítése, minden képzelhető reductió teljes keresztülvitele után marad fent a hiányzó mennyiség, a melynek megadását feltétlenül kérni kell, a melyből tovább nem lehet per absolute engednünk.

Felettes egyházi hatóságaink látni fogják, hogy a kért segély egyáltalán szükséges és célhoz vezető. A cél nevezetesen egyházi életünk fentartása és megerősítése. A mit ezzel szemben magoktól az egyházaktól várunk: — némely igények korlátozása és szükségleteik összehívása, — ismét a hol lehetséges, terheik fokozása s a végleges rendezéssel szemben, — mindenütt áldozatok hozatala. A mit belhivatalnokainktól várunk: itt-ott új munkakör is, mindenütt azonban intensiv buzgó munkálkodás. De ezzel szemben, — legalább hosszú időre, — minden építkezési szükség fedezve, a lelkész és tanító díjlevelek a megélhetés biztosításáig felemelve, s így úgy egyházaink, mint belhivatalnokaink állása olyképp lesz biztosítva, hogy rendkívüli esetektől eltekintve, további külsőlegyre utalva sem egyházaink, sem belhivatalnokaink nem lesznek.

Egyetemes egyházunk pedig voltaképpen igen kevéssel adna a jelenlegi összegnél többet, a mely jelenlegi összeg a pillanatnyi szükségek pillanatnyi fedezésére szolgált csak, s alig egy-két helyütt hagyott maradandó nyomokat hátra. Évről-évről fogna ismétlődni, e végleges rendezés nélkül a de profundis kiáltó szava segélyért legalább ily mérvben, a nélkül, hogy végleges rendezés éretnek el, míg így végleg rendezve lesz végvidékünkön egyházaink és az azzal együtt járó magyar nemzetiség ügye, s hosszú időre biztosítva, a most fentlevő fentartva, s mire gondjainkat majd egy évtizede fokozódó buzgósággal és a béke egyre növekvő reményével különösen irányozzuk, az utolsó évtizedek pusztításai fokozatosan helyreépítve, a boldogabb régi idők állapota reintegrálva lesz.

Minden egyháznak története, teljes mai állása, híveink összes viszonyai állottak előttünk az egyes egyházak buzgóan összeszedett s külső oldalról is lelkiismeretesen ellenőrzött munkálatában. E rendkívül becses anyagot érett, higgadt megfontolás után igyekeztünk teljes képpé dolgozni át, s a mit ajánlottunk: lelkiismeretes meggyőződésünk szerint az egyedüli út bajaink végleges rendezése, egy biztos, jobb jövőhöz s hisszük, hogy sem az egyházak lent, sem felettes egyházi hatóságaink nem fognak elzárkózni előtte, mert e program megvalósítása életkérdés reánk nézve.

A mi már most a sorrendet illeti: voltaképpen csak nominális az egész különbség. Kiáltó és halaszthatlan a szükség s csakis együttesen lehet nézetünk szerint megoldani az egész kérdést, s azért legfeljebb egy-két év alatt munkába veendő az egész.

A keresztülvitelre nézve a tanítói állomások feladása természetesen minden üresedésnél megtehető, az arra kijelölt helyeken, a lelkészi állomásoké hasonlóan, természetesen addig a jelen állapotok tartatván fent. Hogy ez átalakítások alkalmával a díjlevelek megfelelően módosítandók lesznek, az természetes; s hogy ez alkalommal különösen az egyházi terhek jobb arányosítására, a fix összegek kellő felosztására is törekedni kell, az is szembeszökő.

Ily alapokon tisztelettel kérjük munkálatunknak, mely-

hez felettes hatóságaink szempontjából Máramaros és Ugocsa-megye térképeit is csatoljuk, kegyes elfogadását és elfogadtatását.

Nagy Frigyes,

György Endre,

Biró Lajos.

Közli

Papp József.

T á r c z a.

Karácsony éjszakáján!

Legyen az égbolt arca szép, derült,
Kirakva csillagokkal mindenütt.
A hold mosolygva hintse szét sugarát,
Könnyű lepel se, köd se fődje vállát,
Karácsony éjszakáján!

Tiszta legyen, patyolatig lefűjt,
Gyémánt kavicsaival a tejút,
Üdvözlétül az angyal-táboroknak,
Fel és alá kik ezen járnak fognak,
Karácsony éjszakáján!

Magába szállva a szilaj vihar,
Feküdjön el rejtett odúiban.
Nyugalmatok' hogy semmi ne zavarja,
Ti sík mezők, te erdők bús avarja,
Karácsony éjszakáján!

A vándor, hogyha rásötétedett,
Leljen szívélyes, nyájas tűzhelyet.
S ott asztalához becsülvén a gazda,
A legpuhább nyughelyet néki adja,
Karácsony éjszakáján!

Kis házikók, nagy paloták felett,
Közös angyal víraszszon: szeretet!
Legyen nyugodt a nagyok szíve-tája,
— Kitartó a szegények tűzi-fája, . . .
Karácsony éjszakáján!

Koldús legyen bár, vagy erős király,
Midőn az álom majd feléje száll:
Az Ur iránt, ki mindnyájunk királya,
Jusson eszébe egy sóhajnyi hála,
Karácsony éjszakáján!

Felejtse a fukar, hogy mije nincs,
A rab, kezén hogy súlyos a bilincs!
Schol, a messzi, széles föld határán:
Szív, egy se legyen elhagyatva, árván,
Karácsony éjszakáján! . . .

Ha lenne mégis, kinek éberem,
Schol sebére balzsam nem terem:
Fordulva a szeretet Istenéhez, —
Álm a legyen legalább boldog, édes,
Karácsony éjszakáján!

Szabolcska Mihály.

Vázlatok Sibolti Demeterről.

A fenti cím alatt egy közlemény jelent meg a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 28. számában Ónody Zsigmond tolla alól. Érdeklél és fokozódó figyelemmel olvastam el „Vázlatait“ és azzal a keserű tudattal kellett azt elhagynom, hogy nagyon is vázlat az. De hogy ok nélkül senkit vádolni ne láttassam: elmondom cikkéről véleményemet; egyben-másban kiigazítom, kipótolom hibáit, tévedés-it, de hogy ezt tehessem, el kell egyetmást előljáróban mondanom.

Napjainkban kedvencz foglalkozás tárgya a régészet. Hivatottak és hivatlanok mindjobban kutatják egyházunk multját is, és tagadhatlan, hogy a nevezett Lap számtalan bemohosult sír felett gyujtotta már meg az emlékezet fáklýalángját; sok régi tévedést kiigazított Ecclesia Historicánkban, de azért még sem merem állítani, hogy itt-ott meg ne látszanék a „Régiségek“ rovatának tisztelt írón a kezdettel küzködő nagy nehézség, vagy az „odium Theologorum“ szaga. Ónody Siboltiján az elsőt észleltem; pedig nagy dolgokat feszeget, az országos levéltár aktáiból közöl. Nem azért mondom nagy dolgoknak „Vázlatait“, hogy az országos levéltár aktáiból szerezte azokat, mert mindenki bemehet ma már oda, ha dolgozni akar; sőt tudom azt is, hogy az országos levéltárnak páratlan szakértelemmel ékeskedő hivatalnokai szívesen útba is igazítják, tanácsolják a kutatni akarót, hanem azért, hogy a ki már az országos levéltárba is felfárad Budára: attól pontosabb, ki-merítőbb közleményeket várunk s a mi földolog, szigorúbb szövegkritika-gyakorlást követelünk.

Ónody a kezdet legkezdetével küzködik még. Tárnya iránt rendkívül elfogult, mint az életrajzírók legnagyobb része, sőt nagy, derék Siboltinak nevezeti hőseit, pedig ennek igazolása közleményéből épen nem tűnik ki. S az olyan hézagos még ezen felül, hogy alig lehet belőle egy hű képet előállítani. Megkísértem — a rendelkezésemre álló forrásokkal — ezt a képet kiírni, mert Ónody nem tett egyebet, mint hűségesen összeírta innen-onnan a Siboltira vonatkozó adatokat és csaknem boszús Lampe-Emberre, Bod Péterre, Tóth Ferenczre, hogy olyan keveset írtak róla, és a mit ezek róla írtak, minden feldolgozás nélkül felsorolta: háromszor ismételte el azt, a mit egyszer kellett volna elmondania.

Sibolti Demeter születése helyét homály fedi. Valószínű, hogy Tolna, avagy Baranya ringatta bölcsőjét, mert tanulását is a tolnai főiskolában kezdte.¹⁾ Az a tolnai Sibolti János, a ki 1562-ben galgóczi prédikátor volt, nem lehetett a Demeter apja, mint Ónody véli, hanem igenis testvére volt, a ki bizonyosan szintén a Szegedi Kis István tolnai főiskolájában tanult s így lehetett Szegedi is figyelmessé Sibolti János testvére Demeterre, s mint lelki fiát vitte el magával 1550-ben Temesvárra, hogy ott, az ő kezei alatt folytassa tanulmányait, a minthogy Demeterünk ott is tanult az 1550. és 1551. években.²⁾ Iskoláit bevégezvén, a Massai családnál nevelősködött, tanítván e dúsgazdag főúr gyermekeit nyolcz éven keresztül, a mikor azután 1559-ben Wittembergbe ment, tán épen Massai Imrének, a Kálvin követők nagy pártfogójának költségén, a ki a tanítókat és tanulókat pénzzel és másképen is segítette. Ha-

¹⁾ Fabó. Monumenta Evang. I. 83. l.

²⁾ Rácz Károly. A zarándi egyházmegye tört. 48. l.

zájába visszajöven, 1562-ben már a gyulai (akkor még nem neveztek Békés-Gyulának, mint Ónody írja) főiskolában tanárkodott³⁾; s ott tanított egész 1565-ig, a mikor megalapítván gróf Nádasdy Tamás özvegye a csepregi iskolát, Siboltit hívta meg oda tanítónak Gyuláról.⁴⁾ Meddig tanított Csepregen? — határozottan megállapítani nem lehet; úgy látszik különben, hogy főteendője az ifjú gróf Nádasdy Ferencz nevelése, tanítása volt. Elkísérte ifjú urát Bécsbe is, mellette volt szüntelen és az ekkor még csak 12 éves Ferenczet az Isten féltelmére taníttatta. Az Ónody által közölt levélből, melyet Sibolti 1567. június 26-ról keltez Bécsből, különben is csak a német szó tanulása tűnik ki, s közel van a lehetősége annak, hogy csak világlátásért mulatának ott fent? De bármire tanította is Bécsben Sibolti az ifjú gróf Nádasdy Ferenczet, nem sokáig volt mellette, mert a nagyszombati egyház történetében az említették róla⁵⁾, hogy „Csepregről Semptére hívatott rektornak“, melyet Fraknóy is megerősít.⁶⁾ Ez utóbb említett helyről Jókára vitetett prédikátornak.

Ha most kombinálni akarjuk semptei rektorkodása idejét s jókai prédikátorságát Nagy-Szombatba menetelének — 1576. — évével: valószínű előtünk, hogy Sibolti 1570. körül Semptén, 1573. körül Jókán volt. A nagyszombati prot. egyházak előbb is említett történetében is azt olvassuk⁷⁾, hogy „Semptéről Jókára ment s ott hitszónoki hivatalt viselt“, mint ezt Bod Péter is írja⁸⁾, jóllehet hibásan teszi jókai prédikátorságának évszámát 1564-re, mert — mint említém — Csepregre is csak 1565-ben vitetett. De a mit Siboltiról Bod, ugyanott a szentek képeinek összetöréséről említ, azt megerősíti az esztergomi főkáptalan 1576. évi tanúhallgatása, mely szerint investigatio rendeltetett el arra nézve, hogy: „Sibolti Demeter midőn Jókán hitszónok volt, kikelté a szentképek ellen és tanácsolta az azoknak kidobását“? Melyre a tanúk igenlően válaszoltak.⁹⁾ Ennek Nagy-Szombatba való menése előtt kellett történnie; tehát igaza van Bod Péternek, mikor Athenásában azt írja, hogy Sibolti „az hazában volt pap elsőben Jókán“. Innen választotta meg a nagyszombati gyülekezet papjává s felszentelés végett Wittembergbe küldötte¹⁰⁾, mely, mint Fabónál olvassuk¹¹⁾, 1576. július 11-én meg is történt.

Vessük össze az elmondottakat Ónody közleményével. Siboltira vonatkozó első forrását Fabó Monumentáiból meríti, s nagy járatlanságát mindjárt elárulja, mikor úgy adja onnan elő Szontágh jegyzetét, mintha ő maga írta volna ki azt a wittembergi anyakönyvből. Hát még a fordítás! „Comitis Julii a Salmis“-t, gróf Salm Juliának fordítja, holott az Gyulát jelent. Bod Pétert csaknem megróvja, hogy „csak ennyit ír Siboltiról: anno 1557. Demetrius Sibolti.“¹²⁾

³⁾ Frankl Vilmos. A hazai és külf. isk. a XVI. században. 97. l.

⁴⁾ Ugyanott. 85. l.

⁵⁾ Stelzer Károly János. Geschichtliche Darstellung der sehr merkwürdigen Schicksale und Glaubenskämpfe, der ev. Kirchengemeinden sowohl Augsb. und Helv. Confession in der königl. Feistadt Tyrnau in Ungarn. Pest 1870. 41. l.

⁶⁾ Idézett mű. 152. l.

⁷⁾ I. mű. 41. l.

⁸⁾ Bod Péter. Magyar Athenás. 239 l.

⁹⁾ Stelzer i. m. 114. lap. 8. számú latin eredetű okmánymelléklet.

¹⁰⁾ Ugyanott. 41. l.

¹¹⁾ Monumenta Evangelicorum. I. 83. l.

¹²⁾ A Bod P. Hist. Hung. Eccl. most megjelent I. köt. 363. l.

De vajjon miért ír csak ennyit s mit akar ott azzal mondani? Azért, mert ott a 360. laptól egészen a 367-ig a wittembergi egyetemen tanultak katalogusát közli, tehát ott, a n n y i teljesen elég Siboltiról s azzal csak azt akarja mondani, hogy ő is ott tanult, bár — mint fentebb kimutattam — hibásan teszi annak évszámát 1557-re, mert 1559-ben tanult ott. Ónody közléséből sehogy meg nem értjük, hogy miért sorolja fel Bod Siboltit műve 363. lapján, pedig az első pillanatra szemünkbe tűnik. Bizony nagy szegénység ily gyarló historiai ismerettel minden áron egyháztörténetet írni.

Sibolti 1579-ben semptei pap lett, ez év elején üzetvén ki onnan Bornemisza Péter. Itt szolgált egész életében ezután, haláláig 1589. februárius 17-ig.¹³⁾ És itt kétségbe kell vonnom Ónodynak az országos levéltár hitelességére alapított közlését azon egyszerű oknál fogva, mert 1591-ben szerinte is már Tholnai Lukács vette fel a semptei papi dézmát, s ő mégis még 1591-ben is szerepelteti Siboltit Semptén, holott valószínű, hogy 1590-ről sincs már néki nyugtatványa, mivel egy évvel előbb örök álmra hunyta szemeit.

Érdekes kérdés, volt-e Sibolti Demeter püspök? Régi kútfőink a kérdésre igennel felelnek: Lampe-Ember, Bod, Schmal mind annak állítják, tehát mindaddig, míg e régi véleményt valaki error-nak lenni be nem bizonyítja s ki nem mutatja hiteles okmányokkal, hogy 1584-től már más volt a püspök felső Duna-mellékén: Sibolti Demeter püspökségét fenn kell tartanunk.

Az elmondottakból látható, hogy Szentkúti Kis Károly is tévesen szerepelteti (mit Ónody is idéz) Siboltit még az 1594-ben is élő somorjai prédikátorok között.

Tehát Sibolti életrajza röviden ez. Születéshelye ismeretlen. Tanult Tolnán; 1550. 1551-ben Temesvárt; ezután a Massai családnál nevelésködött 1559-ig, a mikor Wittembergbe ment. 1562—1565-ig gyulai iskolaigazgató volt, majd akkor Csepregre vitte Kanizsay Orsolya, Nádasdy Tamás özvegye, a hol iskolát is alapított, de főgondja az ifjú Nádasdy Ferencz nevelése volt; ő vele fordult meg Bécsben is 1567-ben. Nádasdy Ferencz mellől Semptére ment iskolarektornak 1570. körül; majd 1573. körül jókai prédikátor lőn. Innen a nagyszombati ekklesia hívta meg papjának 1576-ban s felszentelésre Wittembergbe küldte. Nagy-Szombaton volt 1579-ig, a mikor semptei prédikátor lett s itt érte azon tisztesség, hogy Bornemisza Péter halála után 1585-ben a felső Duna-melléki kerület püspökévé választotta. Meghalt 1589-ben febr. 17-én.

Veszprémy.

(Vége köv.)

Közügyeink.

A Protestáns irod. Társaság közgyűlése.*)

Mindazok az ellentétek, melyek a Protestáns irodalmi Társaságban fölmerültek, kitorni készültek a mai közgyűlésen. Vihart várt mindenki s ez már kitorófélben is volt. Az intézők jól tudták, hogy az esetben, ha a közgyűlés megtartatik, a vihar kikerülhetetlen. Mindenáron azon voltak tehát, hogy a közgyű-

¹³⁾ Révész I. Figyelmező 1873. 97. l., hol a dunántúli egyházker. régi jegyzőkönyvéből több egyh. férfiú halála ideje közölve van.

*) A Pesti Napló deczember 18-iki esti lapja után.

lés elnapolását ériék el. E terv keresztül is ment, de azért ennek daczára is az ülés rövid lefolyása alatt nemcsak hogy érintve lett a felszínen levő kényes kérdés, de heves, izgalmas jelenet is folyt le. A közgyűlés lefolyásáról tudósítónk a következőket írja:

Az ág. hitv. ev. egyház dísztermében ugyanott, hol a Protestáns irodalmi Társaság annak idején alakuló gyűlését tartotta, kellett volna ma délelőtt tíz órakor a szervezkedő közgyűlésnek végbemennie. Az egyesület pártoló, alapító és rendes tagjai közül összesen 93-an gyűltek össze. Báró Vay Miklós elnökölt, kit, midőn a terembe lépett, éljenzéssel fogadtak. A zöld asztal mellett helyet foglaltak még: báró Prónay Dezső, gróf Tisza Lajos, Szász Károly, Szász Domokos, Móricz Pál, Kun Bertalan, gróf Degenfeld József, Ivánka Imre, Zsilinszky Mihály és Várady Gábor. Ezekon kívül jelenvoltak a teremben: Arany László, Papp Károly, dr. Szilávik Mátyás, Czelder Márton, Horváth Sándor, Ballagi Mór, Mocsáry Lajos, Körmendy Sándor, Sziládi Áron, Bóné Károly, Bachát Dániel, Hegedűs Sándor, Tisza István, Masznyik Endre, Baráth Ferencz, Hamar István, Szilágyi Benő, Szöcs Farkas, Szalay Ferencz, Farkas József stb. Az unitáriusok részéről is voltak néhányan jelen, s köztük láttuk Derzsy budapesti lelkészt.

A közgyűlést rövid beszéddel báró Vay Miklós nyitotta meg, elmondván, hogy a társulat alapszabályait a miniszter tudvalevőleg megerősítette, s hogy az alakuló közgyűlés rendelkezése szerint a kötelező nyilatkozatok aláírás végett széjjel küldettek. Most a szervezkedésre kerülve a sor, a közgyűléstől függ, hogy eziránt miképp rendelkezik. Báró Vay végül hangoztatja, hogy a létező akadályok lehetőleg szeliden intéztesenek el.

Tisza Lajos gróf: Nagyméltóságú elnök úr! Tisztelt közgyűlés! Úgy hiszem, a tisztelt jelenlevők egyhangú akarátát tolmácsolom, midőn mélyen tisztelt elnökünknek — a ki, ezen a magyar protestantismus érdekében oly fontos irodalmi Társaság létesítése körül megindított mozgalmat a nála megszokott buzgalommal, tapintattal és kitartással, az általa éppen most bejelentett eredményre vezette — fáradozásaiért hálás köszönetünknek adok kifejezést.

Az alakuló gyűlés, mely az alapszabály-tervezetet megállapította, csak a folyó év tavaszán tartatott meg és íme, ma azon helyzetben vagyunk, hogy a Társaság már a felsőbb jóváhagyással ellátott alapszabályok birtokában végleg szervezhető.

Ezen szabályok értelmében, mint tudjuk, a közgyűlés választja meg az elnököket, titkárt, ügyészt és az 50 tagból álló igazgató-választmányt, hogy ezek azután kézbevévén a Társaság ügyeinek igazgatását, vagyonának kezelését, a beérkezendő munkálatok megbíráását és kiadását, a Társaság nevében, annak anyagi erejével rendelkezve, hat éven át végezzék a Társaság legfontosabb teendőit.

Más szóval, az alapszabályok megerősítése után tartott legelső közgyűlés hivatva van közvetve intézkedni végérvényesen a Társaság működésének mily irányban való megindítását illetőleg.

Nem vélek csalódnai, ha azt állítom, hogy nagy időn belül ez az első, a Társaságnak a legfontosabb közgyűlése. Mert attól, hogy kiket sikerül megnyernünk az első esetben a Társaság tisztségeire, hogy hogy fog megalakíttatni azon 50 tagból álló igazgató-választmány, mely hivatva lesz — ügyrendét

megállapítva — megindítani a Társulat tevékenységét, — függ a Társaság jövője.

Nagyon kívánatos tehát, hogy ezen első közgyűlésben a Társaság tagjai mentől számosabban vehessenek és vegyenek részt.

Megvallom, azon remény kecsegtet, hogy tagjainknak száma éppen a legközelebbi jövőben, midőn már a megerősített alapszabályok mindenkinek kezei közt lesznek s így mindenki meg fog róla győződni, hogy nem egy majd csak Isten tudja mikor életbeléptetendő Társaság iránt vállal kötelezettséget, tetemesen szaporodni fog. Én ezen most belépendő tagok előtt nem szívesen zárnám el annak lehetőségét, hogy a szervezkedő közgyűlés érdemleges tanácskozásaiban és az egyúttal oly fontos határozatokban résztvehessenek.

De ha nem csalódom, még azok soraiból is, kik elejétől fogva buzgólkodtak a Társaság létrehozásában, sokan hiányoznak.

Sokakat, kikre egyházi teendők várnak, visszatartott a megjelenéstől az ünnepek küszöbön volta, másokat talán a téli időben való utazás különböző esélye, általában talán az idő is rövid volt arra, hogy a jogérvényes alapító-levelek kiállítása iránti felhívások és a közgyűlési meghívók mindenkinek a kellő időben kezeihez jussanak.

Mielőtt tehát ezen, szerintem annyira fontos közgyűlés megtartásába bocsátkoznánk, szükségesnek tartanám, hogy győződjünk meg arról, hogy a közgyűlés szavazatképes alkotó elemeiből, a pártfogó, alapító és rendes tagok soraiból, mily számmal vagyunk jelen.

Mert ha még arról is kellene meggyőződnünk, hogy az eredetileg jelentkezett tagoknak is csak elenyésző csekély része van ma itt jelen, az esetben már éppen kénytelen volnék indítványozni, hogy a közgyűlés ezúttal tárgyalásokba nem boesátkozva, napolja el magát; felkérve az elnökséget, hogy kedvezőbb időben, talán a jövő tavasz folyamán legyen szíves a közgyűlést újabban összehívni. Egyúttal azonban kimondandónak vélném, hogy az akkoron összejövendő közgyűlés aztán a megjelent tagok számára való tekintet nélkül, végrehajtsa a szervezést és megindítja a Társaság alapszabályszerű működését. Az elnökség és az ideiglenes végrehajtó bizottság pedig felszólítandó volna, hogy addig a Társaság folyó ügyeit intézze, a befizetett összegeket kezelje.

Mielőtt azonban ezen irányban a formaszzerű indítványt megtenném, kérem annak konstatálását, hogy a Társaságnak hány szavazatképes tagja van jelen.

Erre szót emelt Papp Károly, azon kezdve, hogy ha eddig aggodalmi is voltak, melyeket egy protestáns lapnak hasábjain kifejezett, most már kijelenti, hogy tagja akar lenni a Társulatnak. Mert imminensebb a veszély, mely másfelől fenyegeti a protestantismust, mint azok az aggodalmak, melyeket táplált. A protestantismus alapja a szabad szellem, a szabad vizsgálódás, mely ha megdől, a szobor ledől. Ez elv ma már nemcsak a protestantismus elve, de azért a protestantismusnak nagy miszsiója van a harcban azok ellen, kik a 19-dik századot vissza akarnák vezetni a középkorba. Föl kell emelni a zászlót. Szólok habár mint közlegény, ott akar lenni a harcban.

E nyilatkozat után Masznyik Endre szólalt fel Tisza Lajos indítványa ellen. Az ideiglenes választmány azokat az akadályokat, hogy t. i. tél van s az ünnepek küszöbön állanak, ép úgy tudta akkor, mikor a közgyűlést a mai napra tűzte ki, mint

tudja most. „Mi szegény emberek vagyunk — folytatja a szóló — mi a magunk zsebéből fedezzük a költségeket, melyekbe a fővárosba való utazás kerül. Semmi ok sem forog fenn a közgyűlés elnapolására. Kik jelen vagyunk, képezzük a Társaságot. Mondják ki a jelenlevők, hogy a protestáns irodalmi Társaságot most végleg megalakítani és szervezni kívánják.“ (Ellentmondások, itt-ott helyeslés).

Szász Domokos Tisza Lajos nézetét pártolja s szükségesnek tartja, hogy az ideiglenes titkár a jelenlevők számát megállapítsa.

Báró Vay Miklós erre felhívja a titkárt a szám megállapítására, mert ebben sem az benn nem foglaltatik, hogy az ülés elnapoltassék, sem az, hogy megtartassék.

Zsilinszky Mihály titkár erre Szöcs Farkas helyettes jegyzővel együtt felolvasta a tagok névsorát s azok, a kik ott voltak, „jelen“ kiáltással adták tudtul. A szám megállapításának folyamán gr. Degenfeld indokolva, hogy a tiszántúli kerületből miért jöttek oly kevesen, azt mondotta, hogy a legtöbb tag nem kapta meg a kötelező okiratot.

Szöcs Farkas összeolvastván a jelenlevők névsorát, kihirdeti, hogy összesen 17 pártfogó, 34 alapító és 42 rendes tag jött el a közgyűlésre.

Mire ismét felszólt Tisza Lajos s konstata, hogy eleinte 35 pártfogó, 191 alapító és 266 rendes tag, tehát összesen 492 tag jelentkezett, jogérvényes kötelezvényét pedig 181 tag küldte be. A gyűlésre azonban mindössze 93 tag jött el. Ezek alapján Tisza Lajos indokoltnak tartja elébb felhozott aggályait. A Társulatnak kerekszámában ötszáz tagja közül sokan meg sem kapták a nyomtatott felhívást. Az egybegyűlt 93 tag alkossa meg a Társaságot? Szóló tehát most formaszereűleg is megteszi indítványát, hogy a közgyűlés a jövő tavaszra napoltassék el.

Maszyik Endre újból felszólt Tisza indítványa ellen, mert okát nem látja. Miért nem mondják meg egyszerűen az igazi okot, a helyett, hogy egy hónapról a másikra halasztják a gyűlést? Megállapították az egybegyűlték számát. Nem számra, de lélekre van szükség. Szóló tiltakozik az ellen, hogy a Társulat az elvtelen opportunizmus álláspontjára jusson. Ki biztosít arról, hogy tavasszal többen lesznek jelen? A kik jelen vannak, érvényesen határozhatnak. A ki pedig nem akar belépni, az maradjon távol.

E szavak után izgatottan kelt fel Tisza Lajos, ezeket mondván: Hiába fáradoznék azon, hogy a mit Maszyik úr meg nem ért, azt neki megmagyarázzam. Visszaútasítom az ily inszinunációt, hogy az igazi okot meg nem mondtam, hogy az elvtelen opportunizmus álláspontján volnánk.

Kun Bertalan azon kezd, hogy kerületéből 150 tag iratkozott alá s mégis ő maga jött el. Oka ennek az az egyenetlenség, mely sokakat visszatartott, kik késedelmeskednek szavukat beváltani. Ezért tartja czélszerűnek Tisza indítványát, mert ki habet tempus, habet vitam.

Maszyik Endre: Köszönöm, hogy nekem igazságot szolgáltatott!

Prónay Dezső elfogadja Tisza indítványát. Elvi dologban maga is ellensége az opportunizmusnak. Csakhogy itt technikai akadályok miatt halasztják el a gyűlést. S ily körülmények közt szóló barátja az opportunitásnak.

Miután még ily értelemben Szász Károly is nyilatkozott,

szavazásra került a sor. Maszyik indítványa mellett csak néhányan szavaztak.

Tisza indítványa elfogadtatván, az ülés feloszlott.

Hajdú-nánási örömhangok.

I.

Köszönő levél Soós Gáborhoz, a h.-nánási gymnasium Maecenásához.

Nagyságos ügyvéd s volt országgyűlési képviselő Ur!

Kegyes Jóltevőnk!!

Midőn e folyó év novemberhó 25-én tartott egyháztanácsi gyűlésben előterjesztve lőn gymnasiumunk történetében eddig páratlanul kimagasló amaz esemény, miszerint Nagyságod az ugyancsak ez évi november 4-én kelt alapítványi oklevélben, gymnasiumunk 5-ik és 6-ik, most hiányzó osztályainak felállíthatása czéljából halála esetén biztosított 30, azaz harmincezer o. é. forintot, illetve az erről szóló takarékpénztári könyvet egy 1888. november 21-én kiállított átadási okiratában tényleg is az egyház, mint a gymnasiumot fentartó testület tulajdonául átadni kegyeskedett: ev. ref. egyháztanácsunk míg egyfelől imaszerű „Éljen“ kiáltásokban kívánt még igen hosszú és boldog életet Nagyságodnak s kifejezte azon forró óhaját, hogy Nagyságod ragyogó példaadása vajha sokakban gyúlasztaná lángra az egyház és iskolák iránt minden áldozatra kész buzgó szeretetnek szent tüzét, hogy így mind a jelen, mind az utónemzedék, méltó lenne az ezekért vért és életet áldozott hajdú ösökhöz, méltó lenne közelebbről Nagyságodhoz, mint gymnasiumunk legnagyobb jóltevőjéhez: addig másfelől a legszentebb és egyszersmind legkedvesebb kötelességének ismerte, egy küldöttséget nevezni ki kebeléből a hálás köszönet Nagyságod előtt leendő tolmácsolására.

Örömmel fogadta el e kiküldetést mindenki, mert mérlegelni tudta lelkében az erre okot szolgáltató nagyszerű cselekmény végtelenül nagyfontosságát s évszázadokra kiható ropant horderejét s érezte szívében ama mély tiszteletet, melyet a közügy érdekében hozott még kisebbszerű áldozatok is önkénytelenül s mondhatnók, ellenállhatatlanul ébresztenek fel a még teljesen meg nem romlott emberi keblekben. És hogy ha Nagyságod általánosan ismert szerénysége s minden külső tüntetést kerülni óhajtó nemes jelleme, amaz óhajtnak nem ad kifejezést, miszerint egyáltalában nem akarja, hogy a gymnasiumi oktatás érdekében tett emez eléggé nem magaslatlható adományozása ovatiókra adjon alkalmat: önmaga elleni bűnnek tartotta volna a küldöttségnek, sőt mondhatnók, kormányzó testületünknek minden egyes tagja, ha élőszóval nem ad kifejezést legmélyebben érzett hálás köszönetének Nagyságod előtt.

De tisztelettel hajlunk meg nemes szerénysége s az ebből kifolyólag nyilvánított óhajtása előtt, annyit kérve csak Nagyságodtól, méltóztassék megengedni hálás köszönetünknek e sorokban való nyilvánítását s elfogadni ezt, mint gyenge és erőtelen kifejezést a hála ama legszentebb érzetének, melyet Nagyságod iránt mi most élők is gondosan ápolunk keblünkben s hiszszük, hogy örökségül hagyunk mindazon késő utódokra is, kik szerencsések lesznek élvezni a tudományok ama fájának életadó gyümölcsét, melyet Nagyságod egyházunk veteményes kertjében nagyszerű alapítványával ültetett.

Csak egy a baj, mely méltó aggodalmat kelt nálunk, s ez az, hogy nem találunk kellő szavakat hálás érzelmeink hű tolmácsolására, oly szavakat t. i., melyek méltók volnának Nagyságod fenkölt gondolkodásához s azon kiválóan nagy érdemhez, melyet ezen alapítványa által kivívott!

A történelmi igazság ellen vétenénk, ha tagadnók, hogy szegény reformált egyházunk mindenkor gazdag volt a jószívű és áldozatkész adakozókban; mert ha ezekben is szegény lett volna, rég nem állana fenn, mint a hazafias és magyar nemzeties irány egyik hatalmas fejlesztője; sőt kétségbe vonjuk, hogy ezek nélkül csak mint egyház is fentarhatta volna magát, három század annyi pusztulást okozott viharaival szemben; de ugyancsak az igazságnak megfelelőleg és minden hízelkedéstől menten mondhatjuk, miszerint Nagyságod hazai reformált egyházunk adakozói között méltán sorolható a legelső köze, mert nem a millióból adott ezeket, — nem az élvezetek után fennmaradt morzsákat tette fel áldozatul a közművelődés oltárára, nem, hanem egy hosszú életnek tisztességes és mindenkor a közérdekben tett munkásság által szerzett összes keresményét, megtagadva magától minden élvezetet, hogy a legkésőbb utódok is, a tudományos ismeretek szerzése által annál több és nemesebb élvezetekben részesülhessenek; s míg az adományozók egy nagy része, a létesített alapítványok által csak a vér szerinti rokonoknak tanulói pályáját igyekezett csak könnyűvé tenni, Nagyságod alapítványa, — és pedig a debreczeni, az összes magyar és székely tanulni vágyó ev. ref. vallású ifjak, — a h.-nánási pedig legalább is városunk gyermekeire nézve nyújt kedvező alkalmat arra, hogy azon édes anyának emléjén táplálkozzék a tudományok tejével, mely a természet rendi szerint is, leginkább van hivatva arra, hogy az evang. protestáns és magyar hazafias érzület legyen gyermekeinek legmegismertetőbb jellemvonása!

Valóban nagyszerű bevégezése a több mint félszázadon keresztül közhaszonra működő életnek! Szív- és lélekemelő az áldásosan derengő nap, mely a nyugot határához érve is, egy egész kis világrészt ragyog be fényt és életet adó sugaraival! Fenséges jellem: szegénynyé lenni, hogy mások gazdagokká legyenek! Ilyen élet nem végződhetik a sírnál! Ilyen napnak még lenyugvása után sem következhetik éjszaka! Ilyen jellem, mint példánykép tündöklék századok mulva a legkésőbb utódok előtt is! És már ezeket tudva, ezeket érezve, nem találunk mi szavakat hálás köszönetünk hű tolmácsolására!!

Örök igazságot mondott a francia nemzet nagy írója: „a dicsőség azé, ki a világosság szövétnekét lobogtatja“, s hogy „a jövő Voltaireé, nem Kruppé, nem a kardé, hanem a könyvé“. Nagyságod alapítványai a jövőnek e biztos zálogát czélozzák sokaknak kezébe adni s a világosság szövétnekét lobogtatni lesznek hivatva; és mi az így kivívott dicsőséghez hálás köszönetünket csatolva, szívünkben kívánjuk, hogy az alapítványok által magának halhatatlanságot szerzett Soós Gábor, városunk és reformált egyházunk nagy fia, még e testben is sokáig és boldogul éljen!!!

(Aláírva 15 küldöttségi tag által).

II.

Másik nagy alapítvány.

A tegnapi napon a következő levelet vettem Kállay Imre városi főjegyző úrtól:

„Özvegy Fodor Gábornő született Soós Sára asszonynak

halála esetére szóló végrendeletét eredetiben, végrendelező előttem kifejezett akaratához képest, azzal van szerencsém mellékelni, hogy azt az egyháztanács ülésben, tudomásvétel végett bemutatni s érvényre emelkedéséig leendő megőrzése végett intézkedni méltóztassék“.

Maga a mellékelt végrendelet pedig így szól:

„Végrendelet.

Melynek ereje mellett alól is írott Soós Sára, elébb Keserű Mihály, utóbb pedig Fodor Gábor néhai férjem özvegye, most míg Isten életemnek kedvez, ép elmével s telyes szólás szabadsággal bírok, a következő halálom esetére szóló végakaratomat nyilvánítom.

H.-Nánáson 2416. népsorszámu házamat, tágas kertemet, benne lévő épületekkel, kerti és díszültetvényekkel, kerítésekkel, — továbbá a pusztán Nemes Miklós és Mólnár Balás szomszédságában levő 30 = Harmincz osztályozott földemet, egészen hagyom a hajdú-nánási ev. ref. egyház rendelkezése alá, azon világos kikötéssel, hogy házam, kertem egy kisedővő állandó befogadására s egy a kisedővő vezetőnő állandó lakására, mondott földem jövedelme pedig ugyanezen ovoda fentartására s annak vezetőnője élelmezésére, illetőleg fizetésére fordíttassék.

Sem a ház, kert, sem a föld soha el nem idegeníthető legyen, hanem az elkülönítve minden más lehető hagyományozásoktól, egyedül csak a felállítandó kisedővő javára fordíttassék, úgy, hogy annak állaga soha csorbulást ne szenvedjen.

Földi javaim legnagyobb részét, néhai első férjem Keserű Mihályal szereztem, illendő, hogy ő rólla háhásan megemlékezem, annál fogva akaratom és rendeletem, hogy ezen hagyományozásom „Keserű Mihály és neje Soós Sára hagyománya a hajdú-nánási ev. ref. egyház kezelése alatti kisedővő fentartására“ nevet viseljen.

A hagyomány feletti közvetlen felügyelet a hajdú-nánási ev. ref. egyház képviselőjét és annak törvényes fensőbbségét illesse örök időkre.“

Eddig láttam szükségesnek közölni t. szerkesztő úrral, a kezeim közt lévő eredeti végrendeletet, miután a többi része a rokonokra vonatkozólag szól, azon hozzáadással, hogy magtalan elhalás esetére, az ezeknek hagyományozott földbirtok is a kisedővő javára fordítandó.

Dicsérni és magasztalni a tettet, mely önmagában hordja a legnagyobb dícséretet, én nékem sem czéлом, sem akaratom nem lehet. Csak annyit jegyzek meg, hogy e fenkölt gondolkodású s vallásos buzgósággal ékeskedő nő, édes testvére a magának alapítványai által halhatatlan érdemeket szerzett Soós Gábornak; és hogy a hagyomány értéke legkevesebb 10 ezer forint.

Minő szép alapja ez a tudományok ama csarnokának, melynek kapuit a Soós Gábor alapítványai lesznek hivatva felnyitni a tanulni vágyó ifjúság előtt!!

Sok ily nemes lelkű nőt, sok ily áldozatkész testvérpárt e mi szegény reformált egyházunknak!!

Hajdú-Nánás, 1888. decz. 13.

Pákozdi Lajos,
ev. ref. lelkipásztor.

K ü l f ö l d .

Néhány szó a délorszországi reformátusokról.

Az Oroszbirodalom déli részén mindössze négy ref. egyház (Kirchspiel) van. Ez egyházak a következők: Odessa, Saba, — e kettő francia-német nyelvű, továbbá Rohrbach-Worms és Neudorf-Kassel, — ez utóbbiak tisztnémet nyelvűek.

Az odessai ref. egyháznak az utóbbi időben mindig volt s ma is van lelkésze. A lélekszám kicsiny, de az egyház gazdag, részint mert épületekben nagy vagyonnal bír, részint pedig mert több buzgó milliomos taggal rendelkezik. Kiadása nem oly igen nagy, lelkészét igen jól díjazza. Ez egyházat virágzóknak mondhatjuk.

A sabai ref. egyház az odessai lelkész gondozása alatt áll. Sába a Krim felső részéhez közel fekszik igen szép helyen, nem messze a tengerparttól s lakosai többnyire szőlőműveléssel foglalkoznak. Az egyház több igen gazdag taggal bír, különösen a francziák között szép számmal vannak, kik százazrekkel bírnak. Ez egyház anyagilag igen zilált viszonyok közt volt még csak rövid idővel ezelőtt is, s hogy külső ügyei oly szépen rendezve lettek, az a jelenlegi odessai ref. lelkész kitűnő érdeme. Ez egyház ugyanis ma, az egyháztagok minden hozzájárulása nélkül 1600 rubelt biztosít évenként leendő lelkészének. Ide most lelkész kerestetik.

A négy egyház közt leggyengébb a Neudorf-kasseli, mert vagyona nincs, tagjai szegények. Lelkésze az egyháznak nincs, — kétszer volt fennállása óta, de mindig csak rövid időre, — jelenleg a rohribachi lelkész gondozza, ki azonban a nagy távolság miatt, évenként csak kétszer látogathat el oda egy-két napra. Az egyháztagok száma itt a legkisebb, a mennyiben Neudorfon csak mintegy 100, Kasselen pedig 35 ref. család lakik. Neudorf-Kassel Bender közelében fekszik.

Leghíresebb a négy egyház között a rohribachi, melyhez a worms-i leányegyház is tartozik, híressé azonban oly dolgok teszik, melyekről egy egyházi lap keskeny hasábjain bővebben szólni nem lehet. Rohrbach Odessától észak-keleti irányban, mintegy 100 verst távolságra fekszik. Az egyház elég gazdag, 240 holdnyi földje van. A lélekszám körülbelül 3000. Az egyháztagok csaknem kivétel nélkül mind vagyonosak. Igen sok oly tagja van az egyháznak, kik a község határain kívül birtokaikon élnek. Ezek igen gazdagok, több ezer holdakra menő birtokokkal bírván.

E két utóbbi egyház eredetileg egyesülve volt a lutheri egyházzal s csak hosszas küzdés után válhatott el attól.

Iskolája van mindegyik egyháznak, de a gyermekek a két utóbbiban csak deczembertől-márcziusig járnak fel rendszeren. A tanítók itt teljesen iskolázatlanok, paraszt emberekből lettek, s miután az egyházak többnyire lelkész nélkül vannak, — ők vezetik az anyakönyveket, végzik ünnepnapokon az isteniszteleket, keresztelnek, temetnek, — az esketést a lutheránus pap végzi.

Egyházi főbb hatóság nincs, a mi van, az csak névleges, — Péterváron a lutheránus consistorium. De nincs egyházi törvény sem — s ez a legnagyobb baj. Arany ugyan azt mondja egyik költeményében: „... törvényünk nincs — boldog hiány”; de én az ellenkezőt tapasztaltam. Az egyházi előljáróság — púgy mint az independenseknél — törvényhozóként akar sze-

repelni, s azt hiszi, hogy a lelkész az ő parancsainak engedelmeskedni tartozik.

Természetesen, mindennek másként kellene lenni a kormány akarata értelmében; de közeli egyházi főbb hatóság nincs, — Pétervár pedig messze van, — kiki teszi, a mit akar. Nagyon igaz példabeszéd az Oroszországban, hogy: „az ég magas, a czár meg messze van”. Láttam esketni minden hirdetés nélkül, egyszerűen első látásra a tanyán s temetni halottat, kit ismeretlen helyről hoztak a községbe. Hol s hogy halt meg, nem kérte senki sem.

Az egyházak, vagyis inkább egyháztagok belső vallásos életéről, gondolkodásmódjáról, meggyőződéséről szántsándékkal nem szóltam eddig semmit is. Ha erről akarnék itt szólni, az igen-igen messze vinne. A fény és árny, valamint azok minden színvegyülete együtt látható itt. Az őserővel égő hit s a legelvetemültebb libertinizmus egymás szomszédságában laknak. A Megváltó szeretetétől elragadott lélek s a legundokabb képmutatás egymás szemébe nézve küzdenek itt. Csudálatos hely az, hol ez elhagyatott ref. egyházak vannak. Minden nemzetiség, minden vallásos irányzat egymás mellett és egymásba keveredve látható itt. Az orosz mellett, ki papját meglátva, már messziről nem letérdel, de a porba fekszik, s bármily részeg legyen, mihelyt templomot lát, hányja magára a keresztet; — ott látható a német paraszt „Bruder“, ki sákramentomokat már nem ismer. Az orosz stundisták mellett (számuk már mintegy 3 millió), kik evangéliumi hittel és tiszta étellel bírnak s magvát képezik a jövő orosz protestántizmusnak, — ott van a paraszt írástudó és farizeus anabaptista, ki az egész bibliát érti, tudja, magyarázza, — imádkozik és predikál bárhol és bárkinek, — de megcsalja édes testvérét is.

Lehetőleg röviden, elmondtam egy keveset azokból, a miket láttam. Rendszeresen ha akarnók — a délorszországi vallásos viszonyokat illetőleg — vázolni a jelent, összekötésben a multtal s következtetéssel a jövőre, úgy nem e lap hasábjain, de egy külön füzetben kellene azt tenni. Ha alkalom leend rá, megteszem, vagy majd megteszi az a „zarándoktársam“, ki e viszonyokat épúgy, sőt még jobban ismeri, mint én.

A jövőről nem igen szólhatunk, azt csak a jó Isten tudja egyedül, de úgy hiszem, hogy e ref. egyházaknak, melyekről szóltam, — mint olyanoknak, — jövőjük nincs. Vagy az őket körülvevő lutheránus egyház olvasztja majd őket magába, vagy az említett sokféleségből (a secták száma igen nagy) keletkezendő egységes orosz vegyülék nyeli el őket.

Még csak azt kívánom megjegyezni, hogy Rohrbach egyúttal bölesője, kiindulási pontja az orosz stundizmusnak is s ép azért említém meg ez utóbbit is.

V. Kovács János.

(Czikkiró barátunk visszatérve délorszországi lelkészi állomásáról hazánkba, kértünkre írta e személyes tapasztalataiból elvont nagyérdékű közleményt. Szívesen látjuk őt mindig lapunk munkatársai között. Szerk.)

Anglia. A „Britt és külföldi biblia-terjesztő Társulat“ 1888-ról szóló, 84-ik jelentése szerint e Társulat, mely köztudomás szerint 1804-ben alapított, az utolsó évben 4.206,032 példány bibliát terjesztett el, ideértve nem csak az egész bibliákat, hanem az újtestamentumokat s az egyes bibliai könyveket is. Fennállása óta, 1804. márcz. havától 1888. márcz. haváig 116.459,579 egész bibliát, újtestamentumot vagy biblia-

részletet terjesztett el. Ezen óriási számból 55 millió angol, 15 millió német, 11 millió francia nyelven írott biblia volt, mindössze 35 millió maradván más nyelvű bibliákra. A Társulat eddig 221 nyelvre és dialectusra közvetlenül maga fordította le a bibliát, 64 nyelvre való fordíttatását pedig anyagilag mozdította elő, így összesen 285 nyelven terjesztette a könyvek-könyvét. Utolsó évi bevétele 250,382 font, 10 shilling és 5 penny, tehát 2.500,000 ezüst forintnál nagyobb összeg, kiadása pedig 224,823 font, 9 shilling, 9 penny, tehát 2.248,230 ezüst forintnál több volt. A jelentésnek Magyarországról szóló része viszonyainkról eléggé elismerőleg beszél.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. Néhai Nagy Pál síremlékére a gymn. igazgatóságnál eddig 288 frt 86 kr gyűlt be. — A f. évi pályázatok eredményét a napokban vette tudomásul a főiskolai tanárkar. A Szikszai Dániel-alapítványra bejött 12 anakrosni dal; a Kazinczy-alapítványi pályakérdésekre 4 értekezés és 6 verses dolgozat; a Hatvani-alapítvány pályakérdésére latin nyelven 1 dolgozat, a Keresztesi-Deák I. alapítvány nemzetgazdasági kérdésére 3, matematikai pályakérdésére 4 munka; a Péczely-alapítvány homilétikai pályakérdésére 1 munka; a Várad-Szabó-alapítvány neveléstani kérdésére 6 munka; a Bulyovszky-alapítvány kérdésére 5 költemény. E szerint bejött összesen 42 munka, melyek közül a Szikszai Dániel-alapítvány díját 3 szép anakreoni dallal és az anakreoni-dákról való értekezésével Csánky Benjámint 3. th. nyerte el. A többi alapítványok kérdéseire bejött munkálatok kiadattak a kérdéseket kitűzött tanároknak bírálat végett.

A „Prot. Egyházi és Iskolai Lap“, e legrégebbi egyházi közlönyünk a jövő évtől kezdve szerkesztőt változtat. Nevezetesen Ballagi Mór kezéből, ki 31 esztendőn át szerkesztette e lapot, Szóts Farkas theologiai tanártársunk, barátunk veszi át annak szerkesztését. Midőn kifejezzük, hogy Ballagi Mór, egyházunk veterán harczosa, lapja hasábjain sok kérdésben nemes és szent lelkesedéssel küzdött egyházunk igazaiért s méltán megilleti őt minden oldalról az igaz tisztelet amaz óhajta, hogy éljen még igen sokáig: másoldalról nem hallgathatjuk el annak kifejezését, hogy az új szerkesztőtől igen sokat, egyházunk léteirőleket illető kérdésekben határozott állásfoglalást várunk. Mi nyíltan és őszintén beismerjük, hogy a Prot. Egyházi és Iskolai Lap első a református egyházi lapok között. Első multjánál, munkatársainak nagy seregénél, terjedelménél fogva. Megvárjuk tőle, hogy a mi egyházunk közlönye legyen s mint ilyen vigye előtünk a zászlót. Valószínű, hogy egyes elvi kérdésekben nem egymás oldala mellett harczolunk, de ez egyáltalában nem zárja ki annak lehetőségét, hogy mind a ketten magyar református egyházunk igaz érdekeit szolgáljuk. Örömmel üdvözljük az új felelős szerkesztőt, s a jó Istennek minden áldását kérjük nehéz munkájára.

Menyhárt János-alapítvány. (Negyedik kimutatás.). Ujabbban a következő küldemények érkeztek be hozzám ez alapítványra: Bán Zsigmond t.-füredi ref. lelkész 5 frt, Matolcsi János darvasi lelkész 5 frt, Kiss Antal darvasi segédlelkész 1 frt, Patay Lajos tiszta-roffi segédlelkész 1 frt. A már nyugtázott 155 frt 50 krral együtt aláíratott eddig nálam 167 frt 50 kr, melyből 98 frtot elhelyeztem a debreczeni takarékpénztárba. Debreczen, 1888. decz. 21. Csiky Lajos.

Vallássérelmi ügy. A budapesti kir. ítélő tábla a Tóth Lajos t.-dobi ref. lelkész által Kolmer József dadai plebános ellen indított vallássérelmi perben az első bíróság ítéletét megváltoztatta, „visszaútasította sértett Tóth Lajos felebbezését, az 1-ső bíróság ítéletét egyedül vádlott felebbezése alapján vizsgálta felül s azt hatályon kívül helyezte, vádlott ellen a bűnügyi eljárást megszüntette“. A kir. tábla ítéletét panaszos ref. lelkész a kúria elé felebbezte. Kíváncsian várjuk a 3 évvel ezelőtt bíróság elé vitt ügyben a legfelsőbb bíróság, a kúria ítéletét. Mint magán úton értesültünk, ez az ügy már egyszer úgy a kir. ítélő táblán, mint a kúrián megfordult, a midőn a közvádoló kir. ügyész elévülés czímén a keresetet megszüntetőnek jelentette ki. Első ízben a kir. ítélő tábla ítéletét az elévülés ellen, a másodízi, tehát a mostani pedig az elévülés mellett foglal állást. Ha a kúria a kir. ítélő tábla végzését helyben hagyva, vádlott plebánost fel fogja menteni: akkor hivatkozunk többé sem az 1868-iki, sem az 1879-iki vallásügyi törvényre, mert annak oltalma alatt a róm. kath. egyház által hitfelekezetünk ellen elkövetett sérelmekre orvoslást hasztalan keresünk, akkor a legfelsőbb bíróság üti a pecsétet a róm. katolikusok által erősen vitatott felfogásra, hogy az említett törvények csak a felekezetekre tartoznak, de nem egyszer mind a kath. egyházra is, mert a kath. egyház nem felekezet, hanem religio avita, haereditaria, constitutionalis, non recepta. És ekkor nagyon is szépen leszünk!!

A t.-polgári missióról. A mult század elején erőszakosan megsemmisített s az orsz. közalap segítségével új életre költetni szándéklott polgári missiói ref. egyház alakító közgyűlése e f. hó 9-én tartott meg. A missió számára vásárolt helyiség egyik szobájában gyűltek össze az — előlegesen — értesített s meghívott hitsorsosok. Az adventre s az ottani ref. egyház újrábredésére vonatkozólag kétszeresen alkalmi egyházi beszédet tartott Zsolt. 102. 13, 14. alapján Szeremlei József esperes, úrvacsorai beszédet pedig a missió területén levő hitsorsosok lelki gondozását több év óta nagy buzgósággal teljesítő csegei lelkész, Pethő Bálint. Az ideiglenes helyiség alig fogadható be a messzefekvő tanyákról is begyűlt hitsorsosokat, s a más felekezetűek közül is szép számmal megjelent hallgatókat. Az úrvacsoráját felvevők száma 82 volt. Az istenitisztelet végzetével megválasztott gondnokká Szabó Lajos városi perceptor, — presbyter pedig 15 választott a részben Polgár városában, részben a hozzá tartozó tanyákon lakó hitsorsosok közül. — Örömmel jelezhetjük egyszer mind ez alkalommal, — addig is, míg a részletes számadást közzé tehetnők, — hogy a polgári ref. missió érdekében az illető egyházmegye megbízásából kibocsátott kérelem, úgy látszik, óhajtott pártfogásban részesül. A pár hét előtt szétküldött kérésből ugyan még csak egy-néhány érkezett vissza, de valamennyien aránylag igen szép buzgalomról tanúskodó kegyes adományok kíséretében. Polgáron pedig az egyház újraalkotási szerény ünnepélye alkalomával egy ottani r. kath. vallású földbirtokos id. Fleischer Ferencz úr két hold szántó s két hold legelő földet ajánlott fel a missiói egyház lelkésztanítójának használatára, fia ifj. Fleischer Ferencz úr pedig 100 forintot szintén a missió segélyezésére. Nem tartjuk végre érdeknélkülinek annak felemlítését, hogy a régi polgári ref. egyház úrasztali pohara és tanyára — melyeket 1690-ben Deák Ferencz ajándékozott az akkori egyháznak, a H.-Böszörményben élő traditio szerint pedig az eredeti ajándékozónak taián fia Deák Péter, a polgári ref. Sion pusztulása után az akkori időben alakult ártándi ref.

egyháznak ajándékozott — mai napiglan is meg van az ártándi ref. egyház birtokában. Az ártándi ref. egyháztanács az alsó-szabolcs-hajdúvidéki esperes felkérése folytán beleegyezett, hogy e szent edények, mint a szomorú mult emlékei, 170 év multán bemutattassanak még egyszer Polgáron s használtassanak az ottani ref. egyház újraébredési első ünnepélyén. Sajnos azonban, hogy a kegyeletes ereklyék már elkésve érkezének. De így is méltó köszönetet mondhatnak a polgári egyház s az annak érdekét képviselő egyházmegye az ártándi egyház presbyteriumának s buzgó lelkészenek a tanúsított kegyeletes buzgóságért s nemes szándékért, melynek sikerülhetése nem kevésbé emelte volna a polgári egyszerű, de nagyfotosságú ünnepély érdekességét!

Beküldettek. A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület évkönyve az 1888—89. évre. Szerkesztette Elek Lajos egyesületi jegyző. Kilenczedik évfolyam. Debreczen, nyom. a város könyvnyomdájában. E 210 lapra terjedő évkönyv magában foglalja a mult nyáron H.-M.-Vásárhelyen tartott tiszántúli középiskolai tanáregyesületi közgyűlés egész történetét, az ottan tartott érdekesnél érdekesebb, lapunk korábbi számaiban részletesen ismertetett felolvasásokat. Bizton mondhatjuk, hogy ez évkönyv méltólag sorakozik elődeihez.

sőt gazdag tartalmával azokat tán felül is múlja. — Jó gyermekek verses könyve. Karácsonyi és újévi ajándéknál. Irta Sántha Károly. Budapest, nyom. Légrády testvérek műintézetében. Ára 1 frt 20 kr. Az ismert nevű szerző e művét bizonyára kedvesen és örömmel veszik azok, a kiknek szánva van, t. i. a gyermekek. Szívesen ajánljuk. — Téli ujság. Második és harmadik szám. A 2-ik számban elől Munkácsi Mihály „Krisztus Pilátus előtt“ cz. képe, a 3-ikban I. Vilmos császár arczképe és jellemzése áll. A 2-ik Zöld Mihálytól közöl egy adventi éneket, a 3-ikban pedig Sántha Károlytól van egy „Reggel“ cz. költemény. A 2-ik szám bevégzi a „Hogy telt meg a templom Tarajoson?“ cz. elbeszélést, a 3-ik a „Türelem“ cz. alatt érdekes közleményt hoz. A tárczában folytatattatik Kálmán Farkas „Egy torony története“ cz. krónikás története s a vegyes közleményekben érdekes és tanulságos tudósításokat olvashatunk. Örömmel ajánljuk e jó vallásos néplapot. — Az ev. Tisza-kerület püspökei. (Superintendensek.) Eredeti források alapján írta Hörk József, ev. theol. dékán-tanár stb. az eperjesi kollégiumban. Ára 1 frt 50 kr. Kassa, nyom. Bernovits Gusztáv kö- és könyvnyomdájában. 18-8. Ismertetni fogjuk

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

H I R D E T É S.

A LEGOLCSÓBB,

gazdag és élénk tartalmú gazdasági szaklap a

„FÖLDMIVELÉSI ÉRDEKEINK“

mező- és erdőgazdasági képes hetilap,

a magyar gazdatisztek és erdészek egyletének hivatalos közlönye.

Tizenhetedik évfolyam.

A „Földművelési Érdekeink“ az 1885. orsz. kiállításon gyakorlati irányáért a nagy kiállítási éremmel tüntetett ki.

E lap elvei: a mezőgazdasági érdekképviselet fejlesztése, a gazdasági üzlet jövedelmezőségének fokozására szolgáló eszközök és módok kutatása és terjesztése, az összes mezőgazdasági forgalom közvetítése.

Megjelenik hetenként másfél nagy ívnyi terjedelemben.

Előfizetési ára: egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr.

Társlapja a kéthetenként megjelenő népszerű gazdasági közlöny, a

„FALUSI GAZDA“

melyet főleg a falusi olvasó- és gazdakörök, a papok és lelkészek, tanítók és jegyzők figyelmébe ajánlunk.

Célja: a kisbirtokosok és földészek körében a gazdasági ismereteket terjeszteni.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Előfizetések és mutatványszámok iránti megkeresések a szerkesztőség címére: **Budapest, V., Erzsébet-tér 19. sz. alá** küldendők.

3—4

A hazai érdemes papság, plébánosok és lelkészek, az összes falusi néptanítók és községi jegyzők a „Falusi Gazda“ című népszerű gazdasági lapra évenkénti 3 frt helyett kedvezmény-előfizetésül 1 frtért fizethetnek elő, ha e csekély előfizetési díjat az egész évre egyszerre küldik be. — A „Földművelési Érdekeink“ kedvezményes előfizetési ára a papok, lelkészek, tanítók és jegyzők számára évi 6 forint helyett csak 3 frt, ha pedig mind a két lapra együtt kívánják előfizetni, az egész évre 8 frt helyett 3 frtért rendelhetik meg, de csak az egész előfizetési díj egyszerre való beküldése mellett.